

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego

KNO-4110- 05-05-/2011
R/11/009

Warszawa, dnia 7 lutego 2012 r.

Pan
Prof. dr hab. Michał Kleiber
Prezes
Polskiej Akademii Nauk

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

Na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz. U. z 2012 r. poz. 82), zwanej dalej *ustawą o NIK*, Najwyższa Izba Kontroli, Departament Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego skontrolował Polską Akademię Nauk (*PAN, Akademia*) w zakresie wykorzystania środków publicznych na naukę w latach 2009-2011.

W związku z kontrolą, której wyniki przedstawione zostały w protokole kontroli podpisanym w dniu 9 stycznia 2012 r., stosownie do treści art. 60 ust. 1 ustawy o NIK, przekazuję Panu Prezesowi niniejsze wystąpienie pokontrolne.

Najwyższa Izba Kontroli pozytywnie ocenia skontrolowaną działalność, mimo stwierdzonych nieprawidłowości.

Formułując ocenę pozytywną NIK uwzględniła w szczególności prawidłowe wydatkowanie środków na działalność wspomagającą badania, finansowaną (do końca 2010 r.) ze środków budżetu państwa, ujętych w części 28 *Nauka* oraz sposób wykorzystania i prezentacji danych z jednostek naukowych Akademii.

W latach 2009-2010 Minister Nauki i Szkolnictwa Wyższego przyznał Prezesowi PAN środki finansowe na działalność wspomagającą badania w łącznej wysokości 12.224,3 tys. zł, w tym głównie (w prawie 90%) na upowszechnianie, promowanie i popularyzowanie osiągnięć naukowych oraz na tworzenie, przetwarzanie, udostępnianie i upowszechnianie informacji naukowych (10.965,7 tys. zł). Środki te przeznaczone na zadania realizowane przez struktury korporacyjne Akademii (komitety przy wydziałach PAN, komitety problemowe przy Prezydium PAN, oddziały PAN) oraz jednostki organizacyjne PAN (m.in. archiwa, biblioteki, zagraniczne stacje naukowe PAN) zostały wykorzystane w 98%, a ich pozostałą część (kwota 281,7 tys. zł) zwrócono do Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

NIK pozytywnie ocenia działania Prezesa PAN w zakresie pozyskiwania danych z jednostek naukowych Akademii, które umożliwiły dokonywanie rocznych ocen kondycji finansowej placówek naukowych. Indywidualne analizy sytuacji finansowej poszczególnych jednostek były przekazywane corocznie przewodniczącym wydziałów Akademii, przed zatwierdzeniem rocznego sprawozdania finansowego przez Prezesa PAN. Ponadto, informacje dotyczące m.in. zatrudnienia, wynagrodzeń, struktury przychodów według rodzajów działalności i źródeł finansowania były wykorzystywane przy opracowywaniu rocznego sprawozdania z działalności Akademii.

W szerokim zakresie (także promocyjnym) wykorzystywano informacje pozyskiwane z jednostek naukowych PAN przez Biuro Upowszechniania i Promocji Nauki. Informacje te wykorzystywane były m.in. przez redakcje kwartalników: *Nauka i Akademia*, *Magazyn Polskiej Akademii Nauk* oraz do przygotowania publikacji w języku angielskim, adresowanych głównie do partnerów zagranicznych PAN: *Annual Report Polish Academy of Sciences* i *Directory Polish Academy of Sciences*. Cenną inicjatywą było również wydanie w dwóch wersjach językowych publikacji elektronicznej na płycie CD *Patenty i zgłoszenia patentowe placówek naukowych Polskiej Akademii Nauk (Patents and patent applications)*.

Stwierdzone nieprawidłowości dotyczyły: braku określenia strategicznych kierunków rozwoju Akademii i kierunków działania PAN oraz nieustalenia przez Prezesa PAN regulaminu odwołań pracowników naukowych od oceny ich działalności zawodowej.

1. Zgromadzenie Ogólne Polskiej Akademii Nauk (ZO PAN) nie wyznaczyło strategicznych kierunków rozwoju Akademii, tj. nie spełniło obowiązku określonego w art. 15 ust. 2 pkt 8 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. o Polskiej Akademii Nauk (Dz. U. Nr 96, poz. 619, ze zm.), zwanej dalej *ustawą o PAN z 2010 r.* oraz nie określiło kierunków rozwoju Akademii, do czego zobowiązywał art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 25 kwietnia 1997 r. o Polskiej Akademii Nauk (Dz. U. Nr 75, poz. 469, ze zm.), zwanej dalej: *ustawą o PAN z 1997 r.* i art. 15 ust. 1 ustawy o PAN z 2010 r.

NIK nie podziela argumentacji Prezesa PAN, przedstawionej w wyjaśnieniu złożonym w toku kontroli, że przyczyną niezrealizowania ww. ustawowych zadań przez ZO PAN jest określenie przez Radę Ministrów strategicznych dla państwa kierunków badań naukowych i prac rozwojowych (poprzez ustanowienie Krajowego Programu Badań) dopiero w dniu 16 sierpnia 2011 r. Zauważyć należy, że z dniem 30 października 2008 r. ustanowiony został przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego Krajowy Program Badań Naukowych i Prac Rozwojowych, określający priorytetowe obszary oraz strategiczne programy badań naukowych i prac rozwojowych (Dz. Urz. MNiSW z 2009 r. Nr 1, poz. 9).

NIK zwraca uwagę, że ZO PAN nie skorzystało z możliwości – określonej w § 16 ust.1 Statutu PAN przyjętego uchwałą ZO PAN nr 8/2010 z dnia 24 listopada 2010 r. – powołania na okres kadencji organów Akademii 2011-2014 komisji zajmujących się w szczególności sprawami strategii rozwoju badań naukowych, organizacji Akademii, edukacji i rozwoju kadry naukowej.

Podkreślić należy również, że brak wyznaczenia strategicznych kierunków rozwoju Akademii przez ZO PAN skutkuje m.in. nierealizowaniem przez Prezydium PAN ustawowego zadania Akademii (określonego w art. 19 ust. 2 pkt 1 ustawy o PAN z 2010 r.), tj. określenia programów rozwoju Akademii, a w konsekwencji – dokonywania oceny stopnia ich realizacji.

2. Prezes PAN nie ustalił regulaminu odwołań pracowników naukowych od oceny ich działalności zawodowej, tj. nie dopełnił obowiązku wynikającego z art. 96 ust. 2 ustawy o PAN z 2010 r.

Zaznaczyć należy, że ustawa o PAN z 2010 r. uściśliła częstotliwość dokonywania ocen okresowych pracowników naukowych jednostek naukowych (zgodnie z art. 96 ust. 1 ustawy o PAN z 2010 r., asystenci i adiunkci podlegają ocenom okresowym, dokonywanym przez radę naukową, nie rzadziej niż raz na 2 lata, a profesorowie nie rzadziej niż raz na 4 lata), przyznając jednocześnie pracownikom naukowym Akademii prawo odwołania od oceny ich działalności zawodowej.

NIK zwraca uwagę, iż Prezes PAN – uprawniony na podstawie art. 25 ust. 3 ustawy o PAN z 2010 r. do zlecenia w uzasadnionych przypadkach przeprowadzenia audytu w jednostce naukowej Akademii – w okresie objętym kontrolą nie skorzystał z powyższego uprawnienia. NIK nie podziela stanowiska Prezesa Akademii uzależniającego przeprowadzenie ww. audytu wyłącznie od *otrzymania wiarygodnej informacji o rażącym naruszeniu prawa*. Prezes PAN nie wystąpił również do jednostek naukowych Akademii o przekazanie wyników audytów działalności statutowej, które mogłyby stanowić istotne źródło informacji o obszarach ryzyk występujących w nadzorowanych jednostkach. Zgodnie z art. 22 ust. 1 ustawy o PAN z 1997 r. oraz stosownie do art. 22 ust. 3 ustawy o PAN z 2010 r., Prezes PAN jest zobowiązany do sprawowania bieżącego nadzoru nad jednostkami naukowymi Akademii.

Do końca października 2011 r. Prezydium PAN nie skorzystało z możliwości przekształcenia sześciu jednostek zaliczanych w okresie obowiązywania ustawy o PAN z 1997 r. do placówek naukowych nieposiadających osobowości prawnej. Placówki te mogły ulec przekształceniu z mocy art. 71 ust. 3 ustawy z dnia 30 kwietnia 2010 r. Przepisy wprowadzające ustawy reformujące system nauki (Dz. U. Nr 96, poz. 620, ze zm.). Zaznaczyć należy, że wszystkie ww. jednostki osiągały stratę na swej działalności (w 2010 r. łączna strata netto wyniosła 1.668,5 tys. zł), jedna z nich nie zatrudniała pracowników naukowych, zaś w czterech jednostkach przeciętne zatrudnienie w tej grupie pracowników nie przekraczało 10 osób w przeliczeniu na pełne etaty. Dopiero dnia 29 listopada 2011 r. Prezydium PAN podjęło uchwałę nr 53, na mocy której jedna z ww. jednostek (Polska Akademia Nauk, Zakład Biologii Antarktyki) została włączona z dniem 1 stycznia 2012 r. do jednego z 69 instytutów PAN (Instytutu Biochemii i Biofizyki PAN).

Ponadto NIK zwraca uwagę na nieskuteczne i przedłużające się w czasie działania podejmowane w celu przekształcenia jednostki organizacyjnej PAN pn. Polska Akademia Nauk Stacja Badawcza Rolnictwa Ekologicznego i Hodowli Zachowawczej Zwierząt w Popielnie (*SBREiHZ*) - posiadającej status *jednostki naukowej*. ZO PAN zostało poinformowane przez przewodniczącego Zespołu (powołanego 8 kwietnia 2003 r. do

„dokonania przeglądu i oceny placówek naukowych PAN”), że SBREiHZ jest w trakcie restrukturyzacji w grudniu 2005 r.

NIK przyjmuje do wiadomości sposób realizacji wniosku sformułowanego w wystąpieniu pokontrolnym z dnia 5 lipca 2007 r. (znak: 41000-1/2007 P/07/076) odnośnie dokonywania przez wydziały Polskiej Akademii Nauk oceny placówek naukowych PAN, stosownie do art. 28 ust.2 Ustawy o PAN. Zalecenia Prezydium PAN w sprawie dokonywania ocen placówek naukowych PAN przez wydziały PAN przyjęte na posiedzeniu dnia 21 października 2008 r. zostały zaaprobowane podczas obrad 111. sesji Zgromadzenia Ogólnego PAN w dniu 15 grudnia 2008 r. Obecnie, zgodnie z art. 28 ust. 4 pkt 1 ustawy o PAN z 2010 r., przeprowadzanie okresowej oceny instytutów naukowych Akademii na potrzeby Akademii i jej organów znalazło się w kompetencji nowo powstałej struktury w ramach wydziałów PAN (Rad Kuratorów), która ukonstytuowała się i rozpoczęła działalność pod koniec I kwartału 2011 r. Zaawansowanie prac nad wypracowywaniem zasad oceny instytutów PAN przez Rady Kuratorów pięciu wydziałów PAN był w IV kwartale 2011 r. zróżnicowany. NIK podziela stanowisko Prezesa PAN wyrażone w tym zakresie w toku kontroli, iż ostateczny kształt ww. zasad musi korelować z rozporządzeniem Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego w sprawie kryteriów i trybu przyznawania kategorii naukowej jednostkom naukowym, którego projekt został przesłany do konsultacji Prezesowi PAN w dniu 28 października 2011 r.

* * *

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi, Najwyższa Izba Kontroli wnosi o:

- 1) określenie, przez Zgromadzenie Ogólne PAN, kierunków działania PAN oraz wyznaczenie strategicznych kierunków rozwoju Akademii,
- 2) ustalenie regulaminu odwołań pracowników naukowych od oceny ich działalności zawodowej.

Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 62 ust. 1 ustawy o NIK, zwraca się do Pana Prezesa o przedstawienie, w terminie 14 dni od daty otrzymania niniejszego wystąpienia pokontrolnego, informacji o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia takich działań.

Zgodnie z treścią art. 61 ust. 1 ustawy o NIK, w terminie siedmiu dni od daty otrzymania niniejszego wystąpienia pokontrolnego, przysługuje Panu Prezesowi prawo zgłoszenia na piśmie do Dyrektora Departamentu Nauki, Oświaty i Dziedzictwa Narodowego umotywowanych zastrzeżeń w sprawie ocen, uwag i wniosków zawartych w tym wystąpieniu.

W razie zgłoszenia zastrzeżeń, zgodnie z art. 62 ust. 2 ustawy o NIK, termin nadesłania informacji, o którym mowa wyżej, liczy się od dnia otrzymania uchwały właściwej komisji Najwyższej Izby Kontroli.